Kulturutskottets betänkande

1976/77:5

med anledning av motion om underhållet av byggnadsminnesmärken inom försvaret

Motionen

I motionen 1975/76:766, vars behandling på förslag av kulturutskottet i betänkandet 1975/76:42 uppskjutits till 1976/77 års riksmöte, har herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. (s) hemställt att riksdagen hos regeringen begär utredning om hur uppgifter och kostnader skall fördelas för att man på ett ändamålsenligt sätt skall kunna bevara och utnyttja av försvaret förvaltade byggnader m. m. som är värdefulla även från allmänna och kulturella synpunkter.

Motionärerna framhåller att det inom försvaret finns ett betydande antal byggnadsminnesmärken som ibland är av sådan karaktär att det måste anses vara ett allmänt kulturintresse att de vidmakthålls. I viss omfattning är de användbara för försvaret men i andra fall saknar de helt praktiskt värde för detta. En del av anläggningarna har under senare år blivit föremål för ett ökat intresse från främst civila organisationers och myndigheters sida. I sådana fall har fortifikationsförvaltningen, då så varit lämpligt och möjligt, försökt ställa i ordning lokaler och upplåta dem åt nyttjare utanför försvaret.

Fortifikationsförvaltningen har lagt ner ett omfattande arbete och stora kostnader på underhåll av byggnadsminnesmärken. Bidrag från arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) har i viss utsträckning förbättrat förutsättningarna för ett ändamålsenligt underhåll. Motionärerna ifrågasätter emellertid om nuvarande system – ordinarie underhållsmedel samt komplettering med bidrag från AMS – på ett tillfredsställande sätt garanterar att byggnadsminnesmärkena hålls i det skick som rimligen bör krävas. Fortifikationsförvaltningen har fått släppa till extra underhållsmedel vilket medfört en motsvarande minskning av underhållsmedlen vid övriga byggnader och anläggningar. Vad beträffar AMS-medlen, som blir tillgängliga när sysselsättningssituationen medger det, får man inte med denna finansieringskälla den kontinuitet och planmässighet i underhållsarbetena som är en förutsättning för byggnadsminnesmärkenas bestånd.

Syftet med den begärda utredningen är att få fram synpunkter och förslag till en lösning av problemet med underhållet av ifrågavarande byggnadsminnesmärken.

Yttranden över motionen

Kulturutskottet har inhämtat yttranden över motionen från fortifikationsförvaltningen, byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet. Därefter har försvarsutskottet på anmodan av kulturutskottet yttrat sig över motionen. Sistnämnda yttrande har som bilaga fogats till detta betänkande.

Fortifikationsförvaltningen redovisar att byggnadsminnesmärkena inom försvaret fördelar sig på kasernbyggnaders resp. befästningars delfonder av statens allmänna fastighetsfond. De förra utnyttjas i regel i den dagliga verksamheten och har i allmänhet underhållits kontinuerligt men till kostnader som avsevärt överskridit genomsnittlig tilldelning av underhållsmedel. Vad gäller de senare kan de i regel inte utnyttjas i den dagliga verksamheten och har därför inte kontinuerligt underhållits på samma sätt som de förra.

De underhållsmedel som årligen disponeras beräknas procentuellt på fastighetsvärden, oberoende av om byggnaderna är klassade som byggnadsminnesmärken eller ej. Byggnadsminnesmärken är ofta uppförda på ett sätt och med material som dagens projektörer och byggare saknar erfarenhet av och det är därför mera komplicerat och därmed dyrare att underhålla dem än andra byggnader. Deras form och utsmyckningar gör dem också ofta väsentligt dyrare i underhåll. Byggnader och anläggningar av här aktuell karaktär måste tillföras procentuellt väsentligt större belopp än vad som gäller för andra byggnader. Förvaltningen har fått ta extra underhållsmedel i anspråk vilket medfört en motsvarande minskning av underhållsmedlen vid andra byggnader och anläggningar. Den helt övervägande ekonomiska satsningen på underhållet av byggnadsminnesmärken har skett med "extra underhållsmedel". I underhåll av byggnader under kasernbyggnaders delfond har under de senaste fem åren satsats 70 milj. kr. varav endast 15 milj. kr. utgjort "ordinarie" underhållsmedel. Motsvarande siffror för befästningars delfond är 17 resp. 5 milj. kr.

Fortifikationsförvaltningen delar motionärernas synpunkt att nuvarande finansieringssystem inte tillgodoser det kulturhistoriska intresset på ett tillfredsställande sätt. På längre sikt är det inte möjligt att klara problemen genom omfördelningar av försvarets underhållsmedel. Förvaltningen anser också att det är principiellt tveksamt om det är lämpligt att använda försvarets medel för åtgärder som uteslutande är betingade utifrån kulturhistoriska eller liknande synpunkter. Förvaltningen tillstyrker motionsyrkandet och anser det lämpligast att förvaltningen själv får göra utredningen i samråd med byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet.

Byggnadsstyrelsen framhåller att innebörden av begreppet byggnadsminnesmärke är att ett intakt bevarande skall eftersträvas med vad detta innebär av omsorg om bestående material och skydd mot förslitning. I beteckningen bör även ligga en säkerhet för att anläggningar som sålunda blivit sakkunnigt

bedömda och utvalda garanteras en sådan framtida vård att deras värde inte förminskas.

Byggnadsminnesmärken under byggnadsstyrelsens vård fördelas med ca 50 objekt på slottsbyggnadernas delfond och med ca 275 objekt på byggnadsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond. Det äldsta och värdefullaste byggnadsbeståndet finns inom den förstnämnda delfonden. Förvaltningen av de byggnader som hör hit regleras genom särskilda bestämmelser vilket garanterar deras underhåll utan att prioritering gentemot s. k. nyttobyggnader behöver tillgripas. Även om medelstillgången är knapp föreligger genom det tillämpade systemet för denna typ av byggnader en säker tillgång och destination av anslag för underhåll vilket är till nytta för planering och utförande.

En möjlighet att garantera försvarets byggnadsminnesmärken nödvändigt underhåll skulle enligt byggnadsstyrelsens mening vara att tillämpa motsvarande system som inom slottsbyggnadernas delfond.

Byggnadsstyrelsen betonar också det problem som den förhållandevis ringa tillgången på skolad arbetskraft utgör.

Byggnadsstyrelsen tillstyrker motionen.

Riksantikvarieämbetet betonar angelägenheten av att man får bästa möjliga betingelser för en samlad planering, styrning och kontroll av statens insatser i fråga om vård och underhåll av det kulturhistoriskt och konstnärligt värdefulla byggnadsbeståndet. Ämbetet påpekar att det finns andra förvaltningar än fortifikationsförvaltningen och byggnadsstyrelsen som förvaltar byggnadsminnesmärken, exempelvis domänverket, statens järnvägar, postverket m. fl. Alla har samma problem med bl. a. överkostnader, och frågan bör därför utvidgas till att gälla samtliga statens fastighetsförvaltande myndigheter. I direktiven för en eventuell utredning bör ingå även att uppmärksamma det avgörande problem som ligger i att vissa byggnadsminnesmärken inte längre kan nyttjas för funktioner som hör samman med förvaltningsmyndighetens verksamhet.

Riksantikvarieämbetet tillstyrker att den föreslagna utredningen kommer till stånd med den utvidgning av uppdraget som ämbetet angivit.

Försvarsutskottet har i yttrande 1975/76: 4 y tillstyrkt motionen.

Utskottet

I motionen har framhållits att det inom försvaret finns ett betydande antal byggnadsminnesmärken vilkas underhåll vållar problem dels därför att kostnaderna blir större än vad som kan anses vara normalt, dels också därför att det i viss utsträckning är fråga om byggnader som inte kan utnyttjas i den dagliga verksamheten. Motionärerna ifrågasätter om nuvarande system för tilldelande av medel till underhåll av dessa byggnader på ett tillfredsställande sätt garanterar att byggnaderna hålls i det skick som rimligen bör

krävas. Motionärerna anser att en utredning bör tillsättas så att man får fram synpunkter och förslag till en lösning av det angivna problemet.

Genom remissbehandlingen av motionen har motionärerna fått ett starkt stöd för sin uppfattning. Riksantikvarieämbetet har framhållit att problemet är aktuellt även inom andra statliga fastighetsförvaltande myndigheter och att en eventuell utredning därför bör utvidgas till att omfatta också dessa.

Utskottet anser det önskvärt med en utredning av det av motionärerna angivna problemet, med den utvidgning som riksantikvarieämbetet angivit, och föreslår att riksdagen hos regeringen anhåller att en dylik utredning kommer till stånd.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:766 hos regeringen anhåller om den av utskottet angivna utredningen.

Stockholm den 9 november 1976

På kulturutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Andersson i Lycksele (s), Sundman (c), Nilsson i Agnäs (m), Leander (s), Eriksson i Ulfsbyn (c), Green (s), fru Frænkel (fp), fru Johansson i Uddevalla (s), herrar Norrby (c), Sörenson (s), fru Diesen (m), fru Göthberg (c), herrar Bladh (s), Richardson (fp) och fröken Öhrsvik (s).

Bilaga

Försvarsutskottets yttrande

FöU 1975/76: 4 y

över motionen 1975/76:766 om underhållet av byggnadsminnesmärken inom försvaret

Till kulturutskottet

Kulturutskottet har den 16 mars 1976 beslutat inhämta yttrande från försvarsutskottet över motionen 1975/76:766 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. (s).

Utskottet

I motionen 1975/76:766 föreslås utredning av hur uppgifter och kostnader skall fördelas för att man på ett ändamålsenligt sätt skall kunna bevara och utnyttja av försvaret förvaltade byggnader m. m. som är värdefulla även från allmänna och kulturella synpunkter.

Kulturutskottet har inhämtat yttrande över motionen från fortifikationsförvaltningen, byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet. Remissinstanserna tillstyrker utredning enligt motionärernas förslag varvid riksantikvarieämbetet dock vill vidga frågan att omfatta alla statens fastighetsförvaltande myndigheter.

Fortifikationsförvaltningen redogör i sitt remissyttrande för hur antalet byggnadsminnesmärken inom försvarets fastighetsfond fördelar sig på delfonderna för kasernbyggnader och befästningar. Vidare berörs byggnadsminnesmärkenas användning och redovisas tillgängliga medel för underhållsverksamheten. Av redovisningen framgår att kostnaderna för underhåll av byggnadsminnesmärken inom försvaret avsevärt överstiger den genomsnittliga tilldelningen av underhållsmedel. Värdefulla tillskott av AMS-medel har underlättat underhållet men huvuddelen av resurserna härför har utgjorts av underhållsmedel som vid en proportionell fördelning av underhållsmedlen skulle ha använts till andra objekt. Det nu sagda åskådliggörs med följande tabell som avser utgifterna för underhåll och iståndsättning av försvarets byggnadsminnesmärken under de senaste fem åren (milj. kr.).

Delfond	"Ordinarie" underhållsmedel	Extra underhåll	AMS-medel	Summa
Kasernbyggnader	15	45	10	70
Befästningar	5	5	7	17
Summa	20	50	17	87

Bilaga

Genom förskjutningen av underhållsmedel till byggnadsminnesmärken har underhållet av andra anläggningar och byggnader inom försvaret kommit att i viss mån eftersättas eller i varje fall senareläggas på mindre lämpligt sätt.

Utskottet anser det vara angeläget att det utarbetas förslag till en tillfredsställande lösning beträffande underhållet av försvarets byggnadsminnesmärken. Motionen 1975/76:766 bör därför enligt försvarsutskottets mening bifallas.

Stockholm den 22 april 1976

På försvarsutskottets vägnar
PER PETERSSON

Närvarande: herrar Petersson i Gäddvik (m), Gustavsson i Eskilstuna (s), Glimnér (c), Karl Bengtsson i Varberg (fp), Brännström (s), Pettersson i Örebro (c), Gustavsson i Nässjö (s), Olsson i Asarum (s), Gernandt (c), Hedberg (s), Björk i Gävle (c), Konradsson (s), Svartberg (s) och Danell (m).